

To mora opustiti, če neče, da se mu bo z drugimi smejala še ona — njegova žena.

Začel je med njima nemir namestu pričakovane harmonije. Niti kolega Artur z debelo kožo in sladkim jezikom ga ni mogel utolažiti. Čudno, a vendar je bil vedno z njima.

Ostala sta v tem nekako sredi pota — vsak na svojem stališču: ona je trdila svojo, on se ni poboljšal; do resne odločitve se ni upal nobeden. Saj jima je bilo bolj tako. Ciril je slutil, da ju veže še edina želja po ločitvi, najsi je strastno ljubil svojo ženo. Morda zato, ker mu ona ni vračala ljubezni. Bili so trenutki, ko je vprav norel za njo. Ona ga je pa nalašč dražila, pogleduje nekdanjega snubca: „Moj norček, moj pošten norček!“ In on je še huje norel za njo.

Kodrolasi Artur, Cirilov kolega in njen nekdanji ljubimec, je bil kratkočasen, dober družabnik, izvrsten pevec, velik lovec in plesalec — velik junak v redkih malomestnih salonih. Gospa Cirilova je preživela z njim marsikatero sladko urico, dočim je njen soprog kvartal, igral šah ali uganjal svetovno politiko ob okrogli mizi malomestne gostilnice. Cirilu ni bilo v napotje to prijateljstvo. Zaupal mu je popolnoma, zaupal tudi nekoč, da se z Miro sedaj bolje spozna. Vendar — dokaz: pričakuje v doglednem času potomstva. Artur se mu je smehljal in smehljal je čestital. Razumela sta se, vsaj Ciril je mislil tako.

Na porodu je Mira zbolela nevarno. Jokal je Ciril ob zglavju zveste ženice. Tam ob strani se je oglašal mal črviček — nežna hčerka, mamice najbolj potrebna — pa se že poslavlja s svetom. „Ciril, moj dragi Ciril!“ Tako je zaklicala večkrat. Stopil je bližje, jo prijel za roko, vprašal, kako ji je, a beseda ni hotela, ni mogla preko ustnic: „Ciril, moj dragi Ciril!“ pokliče vnovič in poslednjič. Soprog se ji približa, se nagne prav k njenim ustnicam in ona dahne odgovor — — —

Ciril ga je slišal, pogledal divje in zbežal in se ni nikoli več vrnil k soprogi, ki ga je varala.

*

V rojstni vasi je nekaj let iskal zdravila, svaril ljudi in jim razlagal svojo nesrečo. Govoril je v kratkih presledkih, jedrovito in rezko. Trdili so, da je tepec, bebec, norec. Kamenje ni vpilo, kakor je trdil, a vpili so za njim otročaji po vasi in ga vlekli za dolgo suknjo. On se ni zmenil za to. Skobacal se je na klanco ob cesti kakor na leco in govoril tam cele ure. Sosedje so iz tega ugibali bližajočo se premembo vremena. In tisti, ki so gojili zanj sočutje, in tisti, ki so trdili, da je znorel samo zastran tega, da more neoviran govoriti vsakomur resnico, so bili nekega dne edini v svoji sodbi. Profesor Ciril je namreč zvedel, da se njegova Mira potepa s postopači in drugimi — Arturju podobnimi ničvredneži, a hčerko je zapustila kdovekde.

Splezal je na skalo ob cesti nad vasjo, trdil zadnjič, da bo kamenje govorilo in se — ustrelil. Z nemim, komaj čutnim jekom je res odgovorilo kamenje, da sočustvuje s siromakom, ki ni umel sveta in svet ne njega. A kako so govorili ljudje?

„Samo zato je znorel, da se je ustrelil! Nič ga ni škoda. Saj ni bil za ta svet kakor svet ne zanj!“

In še mrtev je iztezal roke, hoteč nekaj ujeti morda izgubljeno srečo. Še mrtev je bil podoben nekdanjemu nesrečniku, ki je klical v obupu: „Vrnite mi, vrnite ... vero!“

A kdo mu jo je vzel?

Ivo Trošt.

Z delom k prosveti, z bojem k svobodi!

Moje učiteljstvo.

Z dnem 19. novembra 1862. sem bil imenovan kot podučitelj na dvorazredni ljudski šoli v Cerknici. S petimi forinti denarja in malo culico obleke sem premeril peš osem ur dolgo pot od doma do Ljubljane (takrat še ni bilo gorenjske železnice) in dospel v Cerknico, mi je ostalo pri vsej štedljivosti le nekaj malega krajcarjev. V mojem dekretu je bilo omenjeno, da se moram predvsem zgledovati pri g. dekanu, kar sem tudi takoj po svojem prihodu storil, četudi se je že mračilo, ker se nisem vedel kam drugam obrniti. Toda slabo sem naletel pri priletnem in strogem dekanu! Ko sem se mu prav ponižno predstavil in povedal, kdo sem, je zarohnel strogi gospod nad mano: „Wie erfreuen sie sich um diese Zeit mich zu belästigen?“ Šele, ko sem se opravičil in mu povedal, da se ne vem kam drugam obrniti, ker sem novinec in neizkušen, se je poglobila dekanova nevolja; vzel je klobuk in palico ter me spremljal k nadučitelju, kjer sem tudi ostal na

hrani in v stanovanju in kjer sem našel svojega bivšega součenca, nadučiteljevega sina. Preden nas je dekan zapustil, mi je dal še tri stroga povelja, namreč: Gospoda nadučitelja moram v vsem slušati kakor svojega očeta; tobak pušiti in krčme obiskovati mi je strogo prepovedano (slednjo opombo bi bil lahko opustil, zakaj vedno sem bil suh kakor cerkvena miš) in tretjič — o zdravi Mariji zvonjenju moram biti sleherni večer doma.

Nadučitelj — Krašovic — je bil že prileten, bolehen mož, pravi tip nekdanjega „šolmoštra“, a poštena duša skozinsko. Bolj čmerna in sitna je bila njegova tudi že priletna soproga, ki je mislila, da jaz sina zapeljavam, a bilo je ravno nasprotno.

Svoje prve službe sem se kmalu privadil, v stanovanju pri nadučitelju sem se čutil tudi čisto domačega, dasi nisem vprašal, koliko bom plačeval ali če bom sploh kaj plačeval in tudi nisem znal, koliko bom služil in kje bom plačilo dobival. Le kadar je bila največja sila, ko je bilo neobhodno potrebno nabaviti si kako obleko, sem prosil gosp. nadučitelja zaupno kakor svojega očeta za potrebne novce, katerih mi nikoli ni odrekel. Z največjim veseljem sem opravljal namesto nadučitelja službo organista (zna se, brezplačno), le pri drugi službi božji je ob nedeljah, ako ni bil preslaboten, sam orglal. Resnici na ljubo moram tu priznati, da mi je nadučitelj koncem drugega leta, ko sem se poslavljaj, stisnil petak v roko, zato, je rekel, ker sem bil toli prijazen in sem dve leti namesto njega orglal. Verujte, da sem bil tega petaka bolj vesel, nego bi mi zdaj dal kdo 100 gld.

Tudi mrliče spremljati k večnemu počitku, katerih je bilo v tako obširni župniji mnogo, je prepustil nadučitelj navadno meni in prav interesantno je bilo videti, kako sva s kaplanom dobro četrta ure dolgo pot navadno, če ni bilo suše ali pa če ni bilo pomrznjeno, gazila blato in pela mizerere. Po dokončanem opravilu je stranka takoj na pokopališču poravnala štolnino in v to svrhu sem imel za vsak pogreb preračuneno, koliko naj od strank zahtevam. — Vrnivši se od pogreba domov, sem odšel svojemu šefu zasluženo štolnino in časih, ne vsakokrat, mi je dal za moj trud in prijaznost, kakor se je sam izrazil, celih — 10 krajcarjev!

Dekan me je nadzoroval na teden dva-krat ali trikrat, če sem z zdrava Marija zvonjenjem doma; in če bi se bil slučajno zamudil le nekaj minut, sem moral drugi dan iti „k raportu“, in pri takih prilikah ni pomagal noben izgovor in požreti je bilo treba marsikako grenko. Očitno pušiti tudi nisem smel, zatoraj sem izprehajaje se po polju in samotah, žulil svojo pipico, ki sem jo hranil v drvarnici med drvni. Neki smajen dan mi pa podari kaplan, ki me je časih povabil tudi s sabo v krčmo na kozarec vina, smodko in pušila sva prav brezskrbno na glavnem trgu pod veličastno starodavno lipo. Kar nenadoma se znajde za mojimi hrbtom dekan in zarohni nad mano ves srdit: „Das Rauchen habe ich ihnen verboten, und jetzt rauchen sie da wie ein alter Feldwebel!“ Tako sem se prestrašil tega strogega gospoda, da mi je ostane smodke padel na tla in si ga nisem upal pobrati.

Leto je kmalu preteklo in po dokončani javni šolski izkušnji mi reče moj princip, da bova danes obračunala. No, račun je bil kratek in lahak. Na leto, je rekel, imate 150 gld. starega denarja, zna se, brez hrane in stanovanja, torej pride na mesec 13 gld. novega denarja. Za hrano in stanarino na mesec 8 gld. znaša v 10 mesecih 80 gld., 32 gld. ste prejeli, dobite še 18 gld., s katerimi sem se takoj podal na svoj dom na dvamesečne počitnice. Hitro mi je potekel brezposelni čas in treba je bilo iti nazaj v službo in prišedši v Cerknico, izplačal mi je nadučitelj neprikrajšano dvamesečno plačo 26 gld., za katere sem si omislil obleke, ki sem je bil že sila potreben.

Drugo leto mojega službovanja v Cerknici je bilo enako pretečenemu letu, le zvezda nade do izboljšanja škandaloznih dohodkov mi je zasvetila v tem, da se mi je nudila prilika privatno poučevati pri županu A. O., prvem cerkniškem magnatu in poznejšem drž. poslancu, dve hčeri in sicer po dve uri na dan. Vestno sem izpolnjeval dolžnosti privatnega učitelja, nadejajoč se koncem meseca lepega zaslužka in nisem se varal. Prvi dan prihodnjega meseca mi je dala korpušna gospa O. za moj mesečni poduk 30 desetec (3 gld.) in mi obenem izrekla priznanje na dobrem uspehu.

Če bi me danes kdo vprašal, kako sem izhajal s temi več nego siromašnimi dohodki, gotovo bi mu ne mogel dati pojasnila in še zdaj občudujem svojo nekdanjo vztrajnost. Proti koncu drugega leta sem postal zaradi kritičnih finančnih razmer že nekako apatičen in večkrat so se ponavljali raporti k dekanu zaradi prepoznega prihoda domov. Naposled sem se pa vendar enkrat ojačil in povedal dekanu, ko me je ravno ošteval, ker me ni našel zvečer o zdrava

Marija zvonjenju pri domu in mu odkrito povedal, da mu bom hvaležen, če me naznani na višjem mestu, ker s temi dohodki mi je nadalje nemogoče izhajati in če bom prestavljen, ne morem priti na kaj slabšega nego imam zdaj. S svojo odkrito izjavo sem zadel na pravo mesto in dekanova osornost se je izpremenila takoj, rekel bi, v nekako prijaznost in pričel je prvič, kar sem ga poznal, z mano prav prijateljsko-ljubezno govoriti. Dejal je (razume se po nemški):

Dokler vas opominjam, je znak, da vas imam rad, je dobro za vas, ker vam dobro želim. Tudi pri g. Zavašniku, je nadaljeval, ste dobro priporočeni in opisani, in prebral mi je njegovo pismo, v katerem se mi obeta kmalu samostojna boljša služba. Tako nekako potolaženega me je odslovil in od tistega dne so moji raporti izostali in tudi nadzorovan nisem bil več. Brez kakega posebnega dogajanja mi je potekal čas in kmalu se je približal konec drugega šolskega leta. Po dokončanem šolskem izpitu sem šel zopet v svoj rojstveni kraj na počitnice v trdni nadi, da se me med počitnicami domisli učiteljski „strah“ — Zavašnik in mi podeli kako boljšo službo. Toda čas počitnic je potekel in s počitnicami vred je splavala po vodi tudi nada na kako drugo službo. Z mesecem novembrom je bilo treba zopet nastopiti službo v Cerknici kot „gehilf“, kakor se nas takrat — morebiti zaradi lepšega — zvali. Nisem še vsega uredil v svojem razredu in sem še-le svoje regrute pripravljaj na pričetek pravega pouka, kar me iznenadi nekega dne g. dekan s svojim posetom in mi vroči dekret z dne 11. novembra 1864., s katerim sem bil imenovan kot učitelj, organist in cerkvenik v Ratečah na Gorenjskem, to je na skrajnem koncu Kranjske, kjer je, kakor hudomušni ljudje trdijo, tri-četrta leta zima, en četrta pa — mráz.

Dobivši dekret sem bil nekaj časa ves srečen in vesel, a ta radost se je kmalu izpremenila v otožnost, ko sem jel premišljevat, da bo treba zapustiti znance in prijatelje, da se bo treba ločiti od kraja, ki mi je bil tako mil in drag in se podati v popolnoma tuji kraj, kjer ne poznam žive duše in mene tudi nihče. K temu se je pa pridružila še skrb, kako da bom malo drugače kakor s praznim žepom premeril dolgo pot iz Cerknice do Rateč, ker takrat še ni bilo gorenjske železnice. Oh, kako srečnega bi se bil takrat počutil, ko bi bilo mogoče še ostati na starem mestu! Toda ura ločitve je prišla in le težko in s solznimi očmi sem se ločil od nepozabne mi Cerknice. In če tudi je preteklo, odkar sem zapustil svojo prvo službo in ko pišem te vrstice, že nad 40 let, vendar se z veseljem in največkrat izmed vseh svojih služb spominjam Cerknice. Prva služba baje ostane slehernemu najbolje v spominu.

Zapustivši Cerknico sem se podal najprej domov v svojo rojstno hišo, kjer smo se dogovorili, da mi bodo prav v kratkem napravili nekaj prav potrebne hišne oprave, ki mi jo je čez 14 dni brat pripeljal za mano in pa sestro kot gospodinjjo. Sam sem pa najel pri nekem znancu malega konjiča in se odpeljal s svojim prijateljem K. P., ki me je spremljal do Kranjske gore, odkoder se je sam odpeljal nazaj, pustivši me moji usodi. V Kranjski gori sem obiskal svojega intimnega prijatelja in součenca, učitelja Goršiča, ki me je spremlj v eno uro oddaljene Rateče. Kako se mi je tu go-dilo, ne bom opisoval, zakaj potreboval bi v to celo knjigo. Niti ene reči ne morem pohvalno omeniti in mnogokrat sem si mislil: „Zakaj nisi ostal v Cerknici?“ Dohodki vseh treh služb, kot učitelj, organist in cerkvenik so bili preračunjeni na 305 gl. Med temi dohodki je bilo tudi mnogo zemljišča, senožeti, ki so donašali, ako je bilo ugodno leto, kakih 70 gl.; če je bil pa kak nalič, je poplavila senožeti voda in nisem dobil nič. Meni se je v štirih letih zadnje pripe-tilo dvakrat. Drugo plačo sem dobival večinoma pri županstvu, a ne mislite, da skupno in redno ob mesecu. Slehrni teden, časih tudi po dvakrat, sem prosjačil pri županu za svoje, več kakor krvavo zaslužene novce, a blagajnica je bila navadno vedno prazna in največkrat sem moral oditi praznih rok, dobival sem po 1 do 2 gl., največ po 5 gl. To je bila mizerija, da si ni mogoče večje misliti! Da, pripetilo se mi je celo, ker nisem hotel prosjačiti, da sem šel opoldan namesto k obedu na izprehod, sestra pa k sosedu v delo, ker ni bilo kaj v lonec deti. Gola istina!

Največja nadloga za me je bil sila star in neizrečeno lakomni župnik. Kot cerkvenik sem imel za oskrbovanje oblatov prosto bero in se je dobilo zato kakih 10 mernikov pšenice. Še preden sem prišel v Rateče, je pobral to prosto bero župnik, češ, ta novinec tako ne zna oblatov peči, in požrl mi je v pravem pomenu besede pšenico, ki sem je bil tako živo potreben. Drugo leto, nasvetovan po občinskih možeh, sem pobral sam pšenico za oblate, a sedaj je bil ogenj v strehi. Kar sem storil in kakor sem se obrnil, ni bilo župniku všeč in vedno me je tožaril pri dekanu in največkrat čisto po nedolžnem. Bilo mi je skoraj obupati.

Še se spominjam, da sem dobil enkrat od dekana ukor, med katerim se je nahajal sledeči stavek: „Unter andern tragen sie auch einen Schnurrbart, was in Oberkrain durchaus nicht gebräuchlich und ein redender Beweis des Hochmutes ist.“ Opomin naj, da mi takrat v mojo žalost še niso brke rasle in se sploh še ni bilo treba briti. Da se je vsaj deloma povrnil zaželeni mir med mano in župnikom, nisem nadalje več reflektiral na to pšenico in sem jo zaradi ljubelega miru prepustil župniku.

V pojasnilo, kako se je v istem času učiteljem slabo godilo in kako rad bi bil človek svoj stan z vsakaterim drugim zamenjal, naj navedem tale slučaj: Prišlo je burno leto 1866, ko se je na jugu in severu resno pripravljalo za vojno. Ko pridem nekega dne v Kranjsko goro obiskat tovariša Goršiča, mi ta razodene svoj sklep, da je namreč zatrdno namenjen iti v vojake in se udeležiti bitke, češ — pri učitelstvu ni itak nobene prihodnosti. Takoj sem bil tudi jaz enakih misli s tovarišem in šla sva skupno k predstojniku politične oblasti, g. Levičniku, ter mu razložila svoj sklep, proseč ga, naj zaukaže županstvu, da naj nama takoj izplača najin mali zaostali zaslužek. Gosp. Levičnik je hvalil najino hrabrost in obljubil zaradi zaostale plače takoj ustreči najini želji.

Odločila sva se, da greva nad Pruse, ker na te sva imela bolj piko nego na Italijane in kar v duhu sva jih že streljala in pobijala, da je bilo groza!

Slehrni dan sva pričakovala, kdaj nama župan izplača najino beračijo, a pretekel je dan za dnem, in midva sva še vedno zaman pričakovala rešitve.

Raznesla se je vesela novica, da so naši pri Kustoci Italijane popolnoma porazili. Sedaj je pa bilo tudi najine potrpežljivosti in čakanja že od več in šla sva zopet h g. Levičniku in ga nujno prosila, da naj takoj ustreže najini želji. Potaplja je naju po ramah je rekel, da je v tej zadevi vse potrebno ukrenil in da nama bo v malo dneh gotovo ustrezeno. Čez nekaj dni sva srečala s prijateljem Goršičem gosp. predstojnika, ki je smehljal se k nama pristopil in rekel: No, gospoda, sta li zdaj ozdravljena? Med tem časom smo namreč zvedeli, da so Prusi pri Kraljevem gradu Avstrijem pošteno uro navili in skoraj gotovo le zaradi tega, ker je naju — manjkalo —

Ker ni bilo več vojne pričakovati, je minulo tudi mene s tovarišem veselje do vojaškega stanu in jedla sva še nadalje grenki in borni učiteljski kruh, kadar ga ni ravno primanjkovalo. —

Pretekla so še nekako hitro štiri bridka leta; vendar je bilo pa socialno življenje, ki sem ga prebil Podkorenem in v Kranjski gori, dokaj prijetno.

Pri javni šolski izkušnji koncem četrtega leta mojega službovanja v Ratečah je bil neki nanovo došli dekan z uspehi, kakor tudi z mano tako zadovoljen, da me je vprašal, če morebiti ne želim biti prestavljen? Umeje se obsebi, da sem bil te ponudbe neizrečeno vesel in sem se priporočil gospodu, da naj na svojo obljubo ne pozabi, zakaj v teh štirih letih sem se že izvil in v obilni meri zadostil vsem svojim storjenim napakam in pregreham.

Toda pretekle so počitnice, treba je bilo zopet s šolo pričeti, a o kaki premestitvi ni bilo ne duha ne sluha in že sem si mislil, da so name pozabili.

Neke nedelje zjutraj pa dobim v svoje prijetno presenečenje dekret z dne 17. oktobra 1868, št. 1533/301, s katerim sem bil premeščen v Polhov gradec. Veselil sem se svoje nove službe, a ko sem se poslavljaj od svojih obilnih in milih mi prijateljev, reči moram — bilo mi je sila težko in tesno pri srcu.

V Polhovem gradu sem preživel zadovoljno in mirno sedem let. Ko je bila pa v Borovnici po smrti učitelja Zalokarja služba razpisana, bil sem med obilo drugimi kompetentni jaz in z dnem 20. septembrom 1875 se je podelila ta služba meni, kjer sem popolnoma zadovoljen deloval do svojega zaprosenega umirovljenja, ki sem ga dobil dne 25. julija 1903.

Fr. Papler.

Ljubezen.

Roža ljubi zlato solnce,
slavec ljubi log in gaj,
luna ljubi zvezde svoje,
pestro cvetje sveži maj.

Jaz pa ljubim hrepenenje,
jasne, zvezdne noči,
ko v opojnih sanjah srce
vse miruje in drhti ...

Mara Tavčarjeva.

